

ارزیابی طرح غدیر از دیدگاه کاربران

(تهران - ۱۳۸۳)

سیروس پناهی

کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی
پست الکترونیکی: Panahigermi@yahoo.com

چکیده: طرح غدیر از جمله طرح‌های دسترسی مستقیم است و کاربران این طرح می‌توانند مانند اعضای معمولی با مراجعه مستقیم به آن‌ها از منابعشان به صورت رایگان استفاده نمایند. پژوهش حاضر به ارزیابی این طرح از دیدگاه کاربران آن (در شهر تهران) پرداخته است. به طور متوسط حدود ۶۰ درصد از کاربران مستقر در تهران میزان اثرگذاری طرح غدیر را در حد «زیاد» ارزیابی کرده‌اند و در مجموع ۷۱/۲ درصد از کاربران از طرح غدیر در حد «زیاد» راضی بوده‌اند. عمده‌ترین محدودیت‌ها و مشکلات احتمالی طرح غدیر از دیدگاه کاربران نیز به ترتیب عبارت بودند از: نبود فهرست‌های مشترک و فهرستگان‌ها (اعم از چاپی و پیوسته)، عدم همکاری برخی از کتابخانه‌ها، عوامل فناورانه، تبعیض قائل شدن برخی از کتابخانه‌ها بین مراجعان خود و دیگر کتابخانه‌ها، کافی نبودن تعداد کتابخانه‌های عضو، نارضایتی برخی از کتابخانه‌های بزرگ به سبب افزایش تعداد مراجعان، قوانین دست و پا گیر اداری. در چند مورد اختلاف معناداری بین دیدگاه سه گروه کاربران (دانشجویان کارشناسی ارشد، دانشجویان دکترا و اعضای هیئت علمی) وجود داشت.

کلیدواژه‌ها: طرح غدیر، اشتراک منابع، همکاری بین کتابخانه‌ها، دسترسی ارزیابی، امانت بین کتابخانه‌ای، کاربران

۱. مقدمه

عوامل گوناگون از جمله افزایش روزافزون حجم تولید و انتشار اطلاعات علمی در جهان، رشد روزافزون قیمت منابع اطلاعات، افزایش روزافزون استفاده‌کنندگان از منابع کتابخانه‌ها، و تحول در نیازها و انتظارات آن‌ها از یک سو و کمبود اعتبارات مالی کتابخانه‌ها، نبود تناسب بین رشد اعتبارات با مقدار تورم و کاهش قدرت خرید کتابخانه‌ها، محدودیت منابع موجود در کتابخانه‌ها (نیروی انسانی، مواد، تجهیزات، فضا، و ...)، محدودیت خدمات‌رسانی کتابخانه‌ها به دلیل بُعد جغرافیایی و ... از سوی دیگر، باعث شده‌اند که کتابخانه‌ها نتوانند سیاست خوداتکایی و مالکیت منابع مورد نیاز مراجعان خود را به طور کامل دنبال کنند. به همین دلیل کتابخانه‌ها از حدود یک قرن پیش به راهکارهایی روی آورده‌اند که در چهارچوب توافق‌ها و برنامه‌هایی بتوانند از منابع یکدیگر برای پاسخ بهتر به نیاز مراجعان خود استفاده کنند. این رویکرد بیشتر با عنوان همکاری بین کتابخانه‌ها یا اشتراک منابع شناخته می‌شود. امروزه نیاز به استفاده مشترک از منابع در کتابخانه‌ها چنان مشهود است که محل پرسش قرار نمی‌گیرد و آنچه در این میان جای بحث و بررسی دارد چگونگی اشتراک منابع است (علیدوستی، ۱۳۸۰). از جمله روش‌های معمول اشتراک منابع، «طرح دسترسی مستقیم»^۱ به منابع کتابخانه‌ها است که در بسیاری از کشورها به اجرا درآمده و نتایج مثبتی داشته است. «شورای کتابخانه‌های منطقه‌ای»^۲ [در نیویورک] «طرح دسترسی مستقیم» به منابع کتابخانه‌ای را این‌گونه تعریف می‌کند: طرحی است که در آن کاربران کتابخانه می‌توانند به طور مستقیم از کتابخانه‌های شرکت‌کننده در طرح، منابع امانت بگیرند یا از دیگر خدمات آن‌ها استفاده نمایند (CDLC, 2003). با توجه به این که دسترسی مستقیم به منابع کتابخانه‌ای در واقع نوعی امانت بین کتابخانه‌ای از نوع دسترسی مستقیم است، از این رو غالباً به این طرح‌ها، «طرح‌های امانت متقابل»^۳ و «امانت مستقیم»^۴ نیز می‌گویند. «علیدوستی» (۱۳۸۰) این اصطلاح را با عنوان «تعمیم خدمات مستقیم کتابخانه» این‌گونه تعریف می‌کند: راهکاری است که امکان دسترسی مستقیم و بدون واسطه به خدمات و مجموعه‌های کتابخانه‌ها را بدون نیاز به عضویت در کتابخانه‌ها فراهم می‌آورد.

در کشور ما نیز، به منظور اشتراک در انواع منابع کتابخانه‌ها و دسترسی مستقیم به آن‌ها، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، طی سال‌های ۱۳۷۷-۱۳۷۴، پس از اجرای یک

طرح آزمایشی با عنوان «طرح تعمیم خدمات کتابخانه‌های تخصصی به افراد غیر عضو»، از سال ۱۳۷۸ با مدیریت مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران اقدام به اجرای رسمی این طرح با عنوان «طرح غدیر: عضویت فراگیر کتابخانه‌ها» نموده است. بر اساس این طرح، ۲۳۴ کتابخانه وابسته به ۶۶ دانشگاه و مؤسسه پژوهشی در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به صورت داوطلبانه منابع خود را مستقیماً در اختیار اعضای این طرح قرار داده‌اند. کاربران این طرح می‌توانند بدون عضویت در کتابخانه‌های زیر پوشش آن (کتابخانه‌های مقصد)، مانند اعضای معمولی با مراجعه مستقیم به آن‌ها از منابعشان به صورت رایگان استفاده نمایند (بیرامی و علیدوستی، ۱۳۸۲).

گزارش‌های آماری مختلف این طرح (از جنبه‌های گوناگون مانند رشد روزافزون تعداد اعضا و سازمان‌های زیر پوشش، تعداد امانت‌های صورت گرفته در ماه و سال، و ...) نشان‌دهنده آن است که این طرح در مسیر مناسبی در جهت رفع نیازهای کاربران پیش رفته (به بررسی انجام شده توسط «علیدوستی» و «نظری» در پیشینه پژوهش مراجعه شود).

۲. بیان مسئله

غایت اصلی طرح‌های اشتراک منابع، افزایش کارایی و اثربخشی کتابخانه‌های همکار در کل، و در انجام مأموریت اصلی آن‌ها در پاسخگویی بهتر به نیازهای اطلاعاتی کاربرانشان است (علیدوستی، ۱۳۸۰). از این رو بررسی استفاده‌کنندگان (شامل نظرسنجی و مشورت با آن‌ها یا نمایندگان گروهی از آن‌ها) در آشکار شدن خلأهای موجود و تداخل‌های احتمالی در خدمات، مؤثر است (سیوئل، ۱۳۷۷). «داورتنی» و «هیوز»^۵ نیز در حین برشمردن برخی از عوامل مؤثر بر اشتراک منابع، یکی از این عوامل را «تمرکز بر کاربران» می‌دانند و معتقدند که یکی از چالش‌های عمده در اشتراک منابع، تغییر تمرکز از منابع و مدارک، به کاربران است (علیدوستی، ۱۳۸۰). از این رو ارزیابی طرح غدیر از دیدگاه کاربران پس از گذشت ۸ سال از اجرای طرح (۴ سال به صورت آزمایشی و ۴ سال به صورت رسمی) می‌تواند نتایج ارزشمندی را برای ارزیابی و قضاوت در مورد ارزشمندی این طرح به دست دهد. پژوهش حاضر نیز با در نظر گرفتن اصل «تمرکز بر کاربران»، به ارزیابی این طرح از دیدگاه کاربران آن (در شهر تهران) پرداخته است.

نتایج حاصل از این تحقیق، ضمن ارائه نگرش کاربران نسبت به دستاوردهای حاصل از یک طرح همکاری بین کتابخانه‌ای در ایران، می‌تواند برای قضاوت در مورد ارزشمندی آن از دید کاربران و نیز شناسایی نارسایی‌ها و کاستی‌های آن مورد استفاده قرار گیرد و در صورت اثبات ارزشمندی آن از دید کاربران، برای دیگر کتابخانه‌های کشور - بخصوص کتابخانه‌های وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی - نیز پیشنهاد گردد. از سوی دیگر، انجام این پژوهش، کتابداران و مسئولان امر را نسبت به اهمیت و ضرورت همکاری بین کتابخانه‌های کشور آگاه‌تر می‌سازد و به نوعی سبب ایجاد انگیزه و تحرک در بین این کتابخانه‌ها برای آغاز و ادامه همکاری می‌گردد و می‌تواند در به وجود آوردن زمینه‌ای برای بررسی‌های آینده در مورد روش‌های همکاری بین کتابخانه‌های سطح کشور مفید واقع شود.

۳. سؤالات پژوهش

بر اساس مطالعات پیشین و با توجه به ماهیت طرح، سوالات زیر به منظور ارزیابی طرح غدیر در نظر گرفته شدند:

۱. کاربران مستقر در تهران، تأثیر طرح غدیر را از لحاظ «تسهیل دسترسی به منابع» چگونه ارزیابی می‌کنند؟
۲. کاربران مستقر در تهران، تأثیر طرح غدیر را از لحاظ «صرفه‌جویی در مدت زمان دستیابی به منابع» چگونه ارزیابی می‌کنند؟
۳. کاربران مستقر در تهران، تأثیر طرح غدیر را از لحاظ «صرفه‌جویی در هزینه دستیابی به منابع» چگونه ارزیابی می‌کنند؟
۴. کاربران مستقر در تهران، طرح غدیر را از لحاظ «قابلیت در دسترس قرار دادن منابع» چگونه ارزیابی می‌کنند؟
۵. نحوه اطلاع‌یابی اعضا از منابع موجود در کتابخانه‌های مقصد از چه راهی است؟
۶. کاربران مستقر در تهران، اثرگذاری طرح غدیر را از لحاظ کمک به «کشف منابع موجود در سایر کتابخانه‌ها» چگونه ارزیابی می‌کنند؟
۷. کاربران مستقر در تهران، تأثیر طرح غدیر را از لحاظ «پاسخگو بودن به نیازهای اطلاعاتی کاربران» چگونه ارزیابی می‌کنند؟

۸. کاربران مستقر در تهران، تأثیر طرح غدیر را از لحاظ «افزایش میزان استفاده از منابع موجود در کتابخانه‌ها» چگونه ارزیابی می‌کنند؟
۹. میزان رضایتمندی کاربران مستقر در تهران از ارائه خدمات کتابخانه‌های مقصد در طرح غدیر چقدر است؟
۱۰. میزان رضایتمندی کاربران مستقر در تهران از مسائل اداری و مدیریتی طرح غدیر چقدر است؟
۱۱. در مجموع، میزان رضایتمندی کاربران مستقر در تهران از طرح غدیر چقدر است؟
۱۲. مشکلات و محدودیت‌های احتمالی طرح غدیر از دیدگاه کاربران مستقر در تهران چیست؟

۴. پیشینه پژوهش

الف) مطالعات نظری

در وضعیت کنونی کتابخانه‌ها که «ریچارد ام. داورتی»^۶ آن را با یک جمله کوتاه «هیچ کتابخانه پژوهشی، خودکفا نیست» (Schaffner, 2000) توصیف کرده، لازم است کتابخانه‌ها با استفاده از طرح‌های تعاونی، حداکثر استفاده را از منابع موجود بکنند. لازمه استفاده مطلوب از منابع نیز آن است که کتابخانه‌ها هر چه بیشتر سعی کنند امکان دسترسی راحت‌تر کاربران به مجموعه کتابخانه‌ها را فراهم کنند. «کنت» (1994) سیستم اشتراک منابع ایده‌ال را سیستمی می‌داند که امکان دسترسی راحت‌تر به منابع و ابزار کتابشناختی را برای کاربران فراهم کند.

«علیدوستی» (۱۳۸۰) از جمله اهداف اشتراک منابع را «تسهیل دسترسی به منابع»، «کاهش هزینه و زمان دسترسی به منابع موجود در کتابخانه‌های همکار»، و «افزایش منابع در دسترس کاربران» ذکر کرده است. «کابلر» (1980) نیز یکی از اهداف پیشنهادی برای کنسرسیوم‌ها را فراهم‌آوردن امکان دسترسی سریع‌تر به اطلاعات ذکر کرده است.

«دورنر» و «آنیر» (2000) بیان می‌کنند که «تمرکز اصلی مشارکت‌ها باید بر روی کاربران باشد. شرکت در طرح‌های همکاری اگر هیچ نفعی برای کاربران نداشته باشد،

سؤال برانگیز خواهد بود». «هیگین بوتام» و «باودوین» (1993) نیز رضایتمندی کاربر را از جمله معیارهای ارزیابی برنامه‌های دسترسی که بقیه معیارها را نیز زیر پوشش قرار می‌دهد، ذکر کرده‌اند. «لیندن» (1996) برنامه اشتراک واقعی را برنامه‌ای می‌داند که نیازهای کاربران را در حد مطلوب برآورده سازد. «داورتی» (1988) همچنین می‌نویسد: «در یک محیط تعاونی، کتابخانه‌ها را نباید فقط از روی اندازه مجموعه‌شان ارزیابی کرد، بلکه باید عواملی همچون سرعت دسترسی، هزینه ارائه خدمات، و میزان رضایتمندی کاربر را به معادله ارزیابی اضافه نمود».

«لاین» (1988) می‌نویسد: «یک سیستم خوب ولی صعب‌الاستفاده، ممکن است نسبت به یک سیستم ضعیف اما سهل‌الاستفاده، متقاضی کم‌تری داشته باشد». «کاندا» و «پاندا» (1998) نیز بیان کرده‌اند که کتابخانه‌ها باید نگرش خود را از مفهوم «منابع کتابخانه من» به «منابع کتابخانه ما» و از «کاربران من» به «کاربران ما» تغییر دهند و به کاربران دیگر کتابخانه‌های عضو همانند کاربران خود، خدمات مناسبی ارائه کنند.

استفاده از منابع تا سطح مطلوب و افزایش میزان استفاده از منابع موجود در سطح کتابخانه‌ها، از جمله اهداف و مزایای طرح‌های اشتراک منابع می‌باشد (علیدوستی، ۱۳۸۰؛ نشاط، ۱۳۷۹؛ Anwar & Al-Jasem, 2001). «آلن» (1989) نیز اشاره می‌کند که طرح‌های امانت متقابل، برای بالا بردن میزان کلی امانت طراحی شده‌اند.

مطالعات صورت گرفته در زمینه مقایسه هزینه‌های امانت بین کتابخانه‌ای و دسترسی مستقیم نیز نشان‌دهنده آن است که هزینه‌های دسترسی مستقیم، خیلی کمتر از امانت بین کتابخانه‌ای است (اسحاق‌زاده، ۱۳۷۶؛ سیوئل، ۱۳۷۷؛ Colvin, Boucher, 1984; 2000).

ب) مطالعات عملی

در زمینه خاص طرح‌های دسترسی مستقیم و امانت متقابل، مطالعات علمی و تخصصی اندکی صورت گرفته است. بیشتر اطلاعات ارائه شده در مجلات و اینترنت، شامل اخبار مربوط به انعقاد توافق‌نامه‌های امانت متقابل در بین دانشگاه‌ها، سازمان‌ها و مؤسسات، و آمارهای مربوط به آن‌ها می‌باشد.

از جمله بررسی‌هایی که مستقیماً در مورد طرح غدیر صورت گرفته، بررسی انجام‌شده توسط «مریم نظری» و «سیروس علیدوستی» (۱۳۷۹) با عنوان «بررسی عملکرد طرح تعمیر خدمات کتابخانه‌های تخصصی به افراد غیر عضو» است که نتایج زیر از آن به دست آمده: این طرح ۱۹۰ کتابخانه وابسته به ۶۴ دانشگاه و مؤسسه پژوهشی زیر پوشش وزارت فرهنگ و آموزش عالی (سابق) را که در مجموع دارای ۵,۳۹۱,۲۱۲ جلد کتاب بودند زیر پوشش قرار داد و بدین ترتیب، تمهیداتی را برای دسترسی مستقیم حدود ۳۶,۷۷۲ دانشجوی تحصیلات تکمیلی و ۱۵,۵۶۵ عضو هیئت علمی رسمی و رسمی-آزمایشی زیر پوشش به این منابع فراهم آورد. در طول اجرای آزمایشی این طرح، در مجموع ۱۹,۰۲۰ جلد کتاب در سطح ۱۴۸ کتابخانه، ۵۴ دانشگاه و مؤسسه پژوهشی مستقر در ۳۱ شهر کشور توسط ۷,۱۷۹ دانشجوی تحصیلات تکمیلی و ۵۲۰ عضو هیئت علمی مورد استفاده قرار گرفتند. در طول ۴ سال اجرای آزمایشی طرح، به طور میانگین به ازای هر دانشگاه و مؤسسه پژوهشی ۴۷۵ جلد، و به ازای هر سال ۴۷۵۵ جلد کتاب مبادله شده‌اند؛ به عبارت دیگر هر دانشگاه و مؤسسه پژوهشی، سالانه به طور میانگین ۱۱۹ جلد کتاب با دیگران تبادل کرده است. همچنین از مجموع ۱۹,۰۲۰ مورد مبادله نیز، حدود ۱۷,۷۲۶ جلد (۹۳ درصد) آن در شهر تهران مبادله شده‌اند. در طول اجرای آزمایشی طرح، ۱۶ دانشگاه و مؤسسه پژوهشی با عودت ندادن ۴۱ جلد کتاب امانتی (۰/۲۲ درصد کل مبادله‌های انجام‌شده) مبلغ ۵,۰۰۱,۶۶۸ ریال خسارت وارد کرده‌اند که این مبلغ توسط مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران به کتابخانه‌های خسارت‌دیده پرداخت شده است.

«کریرز» (۲۰۰۳) در پژوهشی با عنوان «بررسی کاربران طرح یو کال پلاس در سال ۲۰۰۳» به بررسی نظرات کاربران این طرح پرداخت. نتایج این بررسی نشان می‌دهد که در کل ۵۷/۳٪ از پاسخ‌دهندگان، طرح «یو کال پی» را برای مطالعاتشان «ضروری» و «دارای اهمیت بسیار زیاد» می‌دانند. ۲۹٪ نیز آن را «دارای اهمیت زیاد» می‌دانند. کاربران به ترتیب «راحتی سفر»، «امانت کتاب»، «دسترسی به اطلاعات بیشتر» و «استفاده از سالن مطالعه» را مهم‌ترین جنبه‌های طرح تشخیص داده‌اند. از بین خدمات مختلف طرح نیز، دسترسی به مجلات الکترونیکی و پایگاه‌های اطلاعاتی را از مفیدترین

خدمات این طرح تعیین کرده‌اند. تحلیل‌های آماری این بررسی، در برخی موارد اختلاف معناداری را بین نظرات کاربران مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد نشان داده است. «دادلی» و همکارانش (2002) در یک مطالعه امکان‌سنجی برای ایجاد یک کارت کتابخانه استانی^۷ در استان «مانیتوبا»ی کانادا که با هدف امکان جایگزین کردن امانت بین کتابخانه‌ای کنونی با طرح‌های امانت متقابل انجام شده بود، نشان دادند که برنامه‌های امانت متقابل و امانت همگانی، تا به حال به خوبی پا گرفته‌اند و ترکیب تجربه‌های حاصل از این برنامه‌ها می‌تواند یک منبع غنی از اطلاعات برای استنتاج راهبردهای برنامه‌ریزی و رویه‌ها باشند. از نتایجی که در این مطالعه به دست آمده می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: در پاسخ به سؤال از میزان ارزش این قبیل کارت‌ها برای مراجعان کتابخانه، ۶۴ درصد از پاسخ‌دهندگان بیان کردند که این قبیل کارت‌ها باعث افزایش دستیابی کاربران به منابع می‌گردند؛ در مورد جنبه‌های اقتصادی این قبیل طرح‌ها، اکثر پاسخ‌دهندگان (۹۵ درصد) اعلام کردند که اجرای این قبیل طرح‌ها بدون حمایت و پرداخت یارانه‌های اضافی از سوی استان امکان‌پذیر نخواهد بود؛ دغدغه‌ها و نگرانی‌های پاسخ‌دهندگان در خصوص اجرای این قبیل طرح‌ها نیز به ترتیب عبارت بودند از: امنیت و خاطر جمعی (۳۷/۷٪)، مسائل اقتصادی طرح (۲۷/۹٪)، اثرات طرح بر روی کاربران اصلی کتابخانه (۴/۹٪). پژوهشگران در آخر به این نتیجه رسیدند که این قبیل طرح‌های امانت، خیلی از مشکلات مهمی را که در منطقه مانیتوبا از لحاظ ارائه خدمات کتابخانه‌ای وجود دارند، حل می‌کنند.

«ماریا هیسکوی» (2001) در پژوهشی که بر روی پروژه امانت اشتراکی «آراس‌ال‌پی»^۸ انجام داده به نتایج زیر دست یافته است:

۱. اکثر کتابخانه‌های عضو معتقدند که این طرح می‌تواند باعث ایجاد «ارزش افزوده» گردد و متعهد شدند که از طریق این طرح، دستیابی به منابعشان را برای محققان و اندیشمندان توسعه دهند.
۲. کتابخانه‌های عضو، مشکلات و نگرانی‌های خود را در خصوص آغاز راه‌اندازی طرح، به ترتیب زیر ذکر کرده‌اند: پیدا کردن زمان کافی برای راه‌اندازی کامل طرح، نگرانی از ارتباط‌های داخلی، افزایش کارهای مدیریتی، نگرانی از احتمال افزایش حجم کار، و مشکلات فنی.

کتابخانه‌های عضو برای تبلیغ و ترویج طرح در بین کاربران به ترتیب از موارد زیر، بیشتر استفاده کرده‌اند: تبلیغ شفاهی توسط کارمند میز امانت، پوستر و آگهی؛ برقراری ارتباط رسمی با کاربران؛ صفحه وب کتابخانه؛ و خبرنامه.

۷. روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع کاربردی، و به روش پیمایشی-تحلیلی می‌باشد.

۱. جامعه و نمونه پژوهش: کاربران وابسته به دانشگاه‌ها و مؤسسات مستقر در تهران که در طول سال‌های ۸۳-۸۲ عضو طرح غدیر بوده‌اند و سابقه عضویت آن‌ها بیش از شش ماه بود، جامعه این پژوهش را تشکیل می‌دادند که با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای از بین ۴۷۹۹ نفر (۴۴۴۴ نفر دانشجوی و ۳۵۵ نفر هیئت علمی) عضو جاری طرح غدیر وابسته به دانشگاه‌ها و مؤسسات مستقر در تهران (در اواسط سال ۱۳۸۲)، ۴۸۰ نفر (متشکل از ۳۶۰ نفر دانشجوی کارشناسی ارشد، ۸۰ نفر دانشجوی دکترا و ۴۰ نفر عضو هیئت علمی) به عنوان حجم نمونه پژوهش پیش‌بینی گردید.

۲. ابزار گردآوری داده‌ها: ابزار گردآوری داده‌ها در این پژوهش، پرسشنامه‌ای مشتمل بر ۲۴ سؤال (به اضافه بخش نظرها و پیشنهادهای) بود. این سؤالات بر سه نوع تقسیم شدند: الف) سؤالات زمینه‌ای (دارای ۴ سؤال زمینه‌ای درباره جنس، وضعیت تحصیلی، دانشگاه یا سازمان محل تحصیل یا محل خدمت)، ب) سؤالات مربوط به عملکرد کاربران (شامل ۹ سؤال)، و ج) سؤالات مربوط به دیدگاه کاربران (شامل ۱۲ سؤال).

۳. روش اجرا و تحلیل داده‌ها: از ۶۰۰ پرسشنامه توزیع شده، ۴۷۲ نفر (متشکل از ۳۵۸ نفر دانشجوی کارشناسی ارشد، ۷۵ نفر دانشجوی دکترا و ۴۸ نفر عضو هیئت علمی) پرسشنامه را تکمیل کردند. با توجه به اینکه ۱۵ درصد از تکمیل‌کنندگان پرسشنامه، در حین عضویت در طرح از آن استفاده ننمودند، لذا نظرات آنها در بسیاری از سؤالات پژوهش اعمال نشد. پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌های تکمیل شده، داده‌ها در نرم‌افزار آماری «اس‌پی‌اس‌اس» (ویرایش دهم) وارد شدند و با استفاده از شیوه‌های آماری توصیفی و تحلیلی و انجام آزمون‌های آماری (مربع کا و فیشر)، مورد تحلیل قرار گرفتند.

۸. یافته‌ها

اطلاعات زمینه‌ای پاسخ‌دهندگان به شرح زیر بود: در بین دانشگاه‌ها، فراوانی کاربران مورد مطالعه و عضو طرح غدیر (در هر سه گروه دانشجویان کارشناسی ارشد، دانشجویان دکترا و اعضای هیئت علمی) در دانشگاه تربیت مدرس بیشتر از همه بود. در بین سازمان‌ها و مؤسسات پژوهشی نیز که فاقد دانشجو بودند، فراوانی کاربران مورد مطالعه و عضو طرح غدیر، در «سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی» بیشتر از بقیه بود؛ در مجموع، ۳۷/۵ درصد از کاربران مورد مطالعه زن و ۶۲/۵ درصد مرد بودند؛ ۶/۴ درصد از کاربران مورد مطالعه دارای سابقه عضویت کم‌تر از یک سال، ۴۵/۸ درصد دارای سابقه عضویت ۱-۲ سال، ۲۷/۱ درصد دارای سابقه عضویت ۳-۲ سال و ۲۰/۸ درصد نیز دارای سابقه عضویت ۳-۴ سال بودند. سابقه عضویت اعضای هیئت علمی به مراتب بیشتر از دانشجویان بود و در بین دانشجویان نیز، دانشجویان دکتری دارای سابقه عضویت بیشتری نسبت به دانشجویان کارشناسی ارشد بودند؛ بیشتر اعضای هیئت علمی مورد مطالعه و عضو طرح غدیر، دارای مرتبه دانشگاهی استادیاری (۶۰/۴ درصد) و مربی (۳۳/۳ درصد) بودند.

یافته‌های پژوهش در مورد تاثیر طرح غدیر از لحاظ کمک به تسهیل در دسترسی به منابع دیگر کتابخانه‌ها از دیدگاه کاربران مستقر در تهران (سؤال شماره ۱ پژوهش) بیانگر آن است که اکثر کاربران مورد مطالعه، در این خصوص دیدگاه مثبتی دارند و ۶۸/۶ درصد آن‌ها میزان این تأثیر را «زیاد» ارزیابی کرده‌اند. هر چند که آزمون آماری انجام شده، تفاوت معناداری را بین دیدگاه سه گروه کاربران نشان نداده است ($P=0/196$)، اما دانشجویان دکترا (۷۶/۶ درصد) در این خصوص نسبت به بقیه دید مثبت‌تری داشته‌اند.

حدود نیمی از کاربران مورد مطالعه (۵۳/۰ درصد) میزان تأثیر طرح غدیر بر صرفه‌جویی در مدت زمان دستیابی به منابع (سؤال شماره ۲ پژوهش) را «زیاد» ارزیابی کرده‌اند و از این لحاظ، تفاوت معناداری بین دیدگاه سه گروه کاربران مشاهده نگردید ($P=0/194$).

حدود نیمی از کاربران مورد مطالعه (۵۱/۱ درصد) میزان تأثیر طرح غدیر بر صرفه‌جویی در هزینه‌های دستیابی به منابع (سؤال شماره ۳ پژوهش) را «زیاد» ارزیابی کرده‌اند و از این لحاظ، تفاوت معناداری بین دیدگاه سه گروه کاربران مشاهده نگردید ($P=۰/۳۱۲$).

بیش‌تر کاربران مورد مطالعه (۶۹/۴ درصد)، قابلیت طرح غدیر را از لحاظ در دسترس قرار دادن منابع (سؤال شماره ۴ پژوهش) «زیاد» ارزیابی کرده‌اند. آزمون آماری انجام‌شده نیز، تفاوت معناداری را بین دیدگاه سه گروه کاربران نشان داده است ($P=۰/۰۳۴$) و دیدگاه دانشجویان دکترا (۷۱/۲ درصد) در این خصوص قابل توجه‌تر از بقیه می‌نماید.

یافته‌های پژوهش در مورد نحوه‌ی اطلاع‌یابی کاربران عضو طرح غدیر از منابع موجود در کتابخانه‌های مقصد (سؤال شماره ۵ پژوهش) بیانگر آن است که فقط ۳۵/۷ درصد کاربران از طریق فهرست‌های مشترک و فهرستگان‌ها از منابع دیگر کتابخانه‌های عضو مطلع گردیده‌اند و بیش‌تر آن‌ها (۸۱/۳ درصد) با مراجعه مستقیم به کتابخانه‌ها از منابع آن‌ها اطلاع یافته‌اند.

در مجموع، بیش از نیمی از کاربران مورد مطالعه (۵۶/۸ درصد) میزان تأثیر طرح غدیر را در کمک به کشف منابع موجود در دیگر کتابخانه‌ها (سؤال شماره ۶ پژوهش) «زیاد» ارزیابی کرده‌اند. آزمون آماری انجام‌شده نیز تفاوت معناداری را بین دیدگاه سه گروه کاربران نشان داده است ($P=۰/۰۱۵$)، به طوری که در بین سه گروه کاربران، دانشجویان دکترا بیش‌تر از همه (۶۶/۲ درصد) و اعضای هیئت علمی کم‌تر از همه (۳۵/۰ درصد) میزان این تأثیر را «زیاد» دانسته‌اند.

در مجموع، بیش از نیمی از کاربران مورد مطالعه (۵۲/۵ درصد) میزان پاسخگویی و مؤثر بودن طرح غدیر را در برآوردن نیازهای اطلاعاتی‌شان (سؤال شماره ۷ پژوهش) «زیاد» ارزیابی کرده‌اند. آزمون آماری انجام‌شده نیز تفاوت معناداری را بین دیدگاه سه گروه کاربران نشان داده است ($P=۰/۰۱۸$)، به طوری که در بین سه گروه کاربران، دانشجویان دکترا بیش‌تر از همه (۶۰/۳ درصد) و اعضای هیئت علمی کم‌تر از همه (۳۰/۰ درصد) میزان پاسخگویی و مؤثر بودن طرح غدیر را در برآوردن نیازهای

اطلاعاتیشان «زیاد» ارزیابی کرده‌اند. دیدگاه اعضای هیئت علمی در این خصوص، بیش‌تر در حد متوسط بوده است.

بیش‌تر کاربران (۶۸/۳ درصد) میزان تأثیر طرح غدیر بر افزایش میزان استفاده از منابع موجود در کتابخانه‌های عضو طرح (سؤال شماره ۸ پژوهش) را «زیاد» ارزیابی کرده‌اند. هر چند که آزمون آماری انجام‌شده، تفاوت معناداری را بین دیدگاه سه گروه کاربران نشان نداده است ($P=0/113$)، ولی اعضای هیئت علمی (۵۶/۴ درصد) نسبت به دانشجویان (۷۱/۷ درصد) دید مثبت کم‌تر، و دانشجویان دکترا (۷۵/۰ درصد) در این خصوص نسبت به دو گروه دیگر دید مثبت‌تری را نشان داده‌اند.

جدول شماره ۱. توزیع فراوانی نظرات کاربران عضو طرح غدیر (مستقر در تهران) در خصوص میزان تأثیر طرح غدیر در زمینه‌های مختلف به تفکیک وضعیت تحصیلی آن‌ها

آزمون آماری ^۱	جمع؛ n=۴۰۱			هیئت علمی؛ n= ۴۰			دانشجویان دکترا؛ n=۶۸			دانشجویان کارشناسی ارشد؛ n=۲۹۳			نظرات کاربران (برحسب درصد) متغیرها
	کم	متوسط	زیاد	کم	متوسط	زیاد	کم	متوسط	زیاد	کم	متوسط	زیاد	
$\chi^2=6/028$ df=۴ P=۰/۱۹۶	۵/۷	۲۵/۷	۶۸/۶	۱۲/۵	۲۷/۵	۶۰/۰	۴/۴	۱۹/۱	۷۶/۵	۵/۱	۲۷/۰	۶۷/۹	کمک به تسهیل در دسترسی به منابع دیگر کتابخانه‌ها
$\chi^2=6/068$ ۴df= =۰/۱۹۴P	۱۱/۳	۳۵/۸	۵۳/۰	۲۰/۰	۳۰/۰	۵۰/۰	۶/۰	۴۳/۳	۵۰/۷	۱۱/۳	۳۴/۸	۵۳/۹	تأثیر طرح بر صرفه‌جویی در مدت زمان دسترسی به منابع
$\chi^2=4/765$ df=۴ P=۰/۳۱۲	۱۲/۳	۳۶/۵	۵۱/۱	۲۲/۵	۳۰/۰	۴۷/۵	۱۲/۳	۳۳/۸	۵۳/۸	۱۱/۰	۳۸/۰	۵۱/۰	تأثیر طرح بر صرفه‌جویی در هزینه دسترسی به منابع
$\chi^2=6/734$ df=۲ *P=۰/۰۳۴	۳/۵	۲۷/۱	۶۹/۴	۱۰/۰	۳۲/۵	۵۷/۵	۰	۲۸/۸	۷۱/۲	۳/۴	۲۵/۹	۷۰/۶	قابلیت طرح از لحاظ در دسترس قرار دادن منابع
$\chi^2=12/377$ df=۴ *P=۰/۰۱۵	۱۰/۳	۳۳/۰	۵۶/۸	۱۲/۵	۵۲/۵	۳۵/۰	۴/۴	۲۹/۴	۶۶/۲	۱۱/۳	۲۱/۲	۵۷/۵	کمک به کشف منابع موجود در دیگر کتابخانه‌ها

$\chi^2=11/868$ df=4 *P=0/018	۷/۸	۳۹/۸	۵۲/۵	۱۰/۰	۶۰/۰	۳۰/۰	۲/۹	۳۶/۸	۶۰/۳	۸/۶	۳۷/۷	۵۳/۸	میزان پاسخگویی و مؤثر بودن طرح در برآوردن نیازهای اطلاعاتی کاربران
$\chi^2=7/465$ df=4 P=0/113	۵/۹	۲۵/۸	۶۸/۳	۷/۷	۳۵/۹	۵۶/۴	۰	۲۵/۰	۷۵/۰	۶/۹	۲۴/۷	۶۸/۴	میزان تأثیر طرح بر افزایش میزان استفاده از منابع موجود در کتابخانه‌های عضو

* p به دست آمده معنادار است

بیشتر کاربران مورد مطالعه (۶۰/۳ درصد) از ارائه خدمات کتابخانه‌های مقصد در طرح غدیر (سؤال شماره ۹ پژوهش) در حد «زیاد» راضی بوده‌اند (P=0/311)، و از این لحاظ تفاوت معناداری بین رضایتمندی سه گروه کاربران مشاهده نگردید؛ با وجود این، دانشجویان دکترا بیش‌تر راضی بودند. میزان رضایتمندی کاربران مورد مطالعه از مسائل اداری و مدیریتی طرح (سؤال شماره ۱۰ پژوهش) در حد متوسط (۴۲/۶ درصد) بود، و از این لحاظ نیز بین دیدگاه سه گروه کاربران تفاوت معناداری دیده نشد (P=0/520). در مجموع نیز ۷۱/۲ درصد کاربران از طرح غدیر (سؤال شماره ۱۱ پژوهش) در حد «زیاد» راضی بوده‌اند. هرچند که آزمون آماری انجام شده در این مورد، تفاوت معناداری را بین دیدگاه سه گروه کاربران نشان نداده است (P=0/204)، ولی دانشجویان دکترا بیش‌تر از همه (۸۵/۳ درصد) و بعد، دانشجویان کارشناسی ارشد (۶۹/۶ درصد) و دست آخر اعضای هیئت علمی (۵۹/۰ درصد) رضایتمندی کلی خود را از طرح غدیر در حد «زیاد» پاسخ داده‌اند.

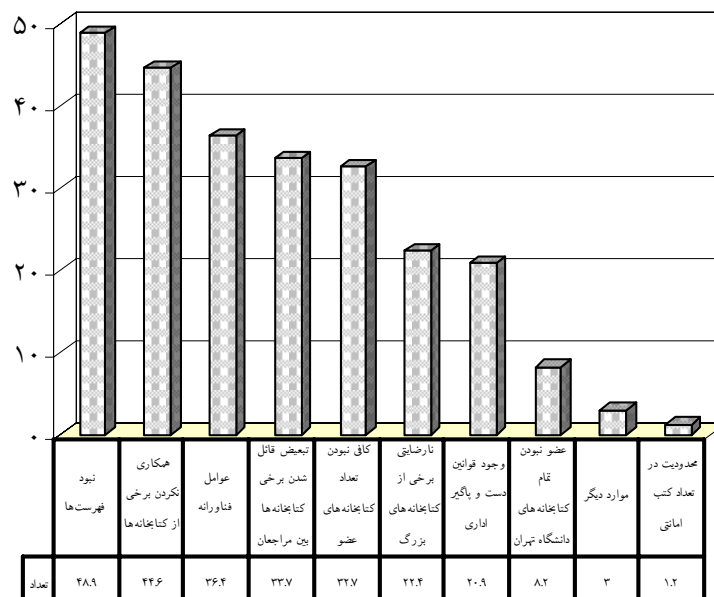
جدول شماره ۲. میزان رضایتمندی کاربران عضو طرح غدیر (مستقر در تهران) از این طرح به

تفکیک وضعیت تحصیلی آنها

آزمون آماری	جمع؛ n=401			هیئت علمی؛ n=40			دانشجویان دکترا؛ n=68			دانشجویان کارشناسی ارشد؛ n=293			میزان رضایتمندی (بر حسب درصد)	متغیرها
	زیاد	متوسط	کم	زیاد	متوسط	کم	زیاد	متوسط	کم	زیاد	متوسط	کم		

$\chi^2=2/34$ df=2 P=0/311	۵/۳	۳۴/۴	۶۰/۳	۱۰/۵	۳۱/۶	۵۷/۹	۰	۳۰/۹	۶۹/۱	۵/۸	۳۵/۶	۵۸/۶	میزان رضایتمندی از ارائه خدمات کتابخانه‌های مقصد
$\chi^2=3/232$ df=4 P=0/520	۱۲/۲	۴۵/۲	۴۲/۶	۸/۱	۳۷/۸	۵۴/۱	۱۰/۴	۴۳/۳	۴۶/۳	۱۳/۲	۴۶/۵	۴۰/۳	میزان رضایتمندی از مسائل اداری و مدیریتی طرح
$\chi^2=3/183$ df=2 P=0/204	۵/۳	۲۳/۵	۷۱/۲	۷/۷	۳۳/۳	۵۹/۰	۰	۱۴/۷	۸۵/۳	۶/۱	۲۴/۲	۶۹/۶	میزان رضایتمندی کلی

محدودیت‌ها و مشکلات احتمالی طرح غدیر از دیدگاه کاربران (سؤال شماره ۱۲ پژوهش) به ترتیب عبارت بودند از: نبود فهرست‌های مشترک و فهرستگان‌ها اعم از چاپی و پیوسته (۴۸/۹ درصد)، همکاری نکردن برخی از کتابخانه‌ها (۴۴/۶ درصد)، عوامل فناورانه (۳۶/۴ درصد)، تبعیض قائل شدن برخی از کتابخانه‌ها بین مراجعان خود و دیگر کتابخانه‌ها (۳۳/۷ درصد)، کافی نبودن تعداد کتابخانه‌های عضو (۳۲/۷ درصد)، نارضایتی برخی از کتابخانه‌های بزرگ به سبب افزایش تعداد مراجعان آن‌ها (۲۲/۴ درصد)، وجود قوانین دست‌وپاگیر اداری (۲۰/۹ درصد)، عضو نبودن تمام کتابخانه‌های دانشگاه تهران و همکاری نکردن آن‌ها (۸/۲ درصد)، و محدودیت در تعداد کتب امانتی (۱/۲ درصد). در سه مورد «نبود فهرست‌های مشترک و فهرستگان‌ها» ($P=0/012$)، «وجود قوانین دست‌وپاگیر اداری» ($P=0/058$) و «عضو نبودن تمام کتابخانه‌های دانشگاه تهران و همکاری نکردن آن‌ها» ($P=0/039$) نیز، آزمون آماری انجام‌شده تفاوت معناداری را بین دیدگاه سه گروه کاربران نشان داده است.

نمودار ۱. توزیع فراوانی نظرات کاربران در خصوص محدودیت‌ها و مشکلات احتمالی

طرح غدیر

از بررسی داده‌های گردآوری شده یافته‌های دیگری نیز حاصل شد که در زیر به آن‌ها اشاره می‌شود:

کاربران عضو طرح غدیر بیشتر از طریق کتابخانه دانشگاه یا موسسه محل خدمت (۷۲/۰ درصد) و در وهله دوم از طریق توصیه دوستان و همکاران (۴۰/۳ درصد) با طرح غدیر آشنا شده‌اند. همچنین یافته‌ها نشان‌دهنده آن است که رسانه‌های عمومی و نشریات ادواری در تبلیغ این طرح، نقش کم‌رنگ‌تری داشته‌اند؛ میزان اطلاع کاربران مورد مطالعه از کلیات این طرح در حد متوسط رو به بالا بود. عمده‌ترین دلایل عضویت کاربران در طرح غدیر به ترتیب، «نیاز به دسترسی به منابع بیشتر» (۸۱/۷ درصد) و «کافی نبودن منابع کتابخانه دانشگاه محل تحصیل یا سازمان محل خدمت» (۵۷/۷ درصد) ذکر شده است. یافته‌های پژوهش در خصوص استفاده از طرح غدیر در حین عضویت در آن، بیانگر آن است که ۸۵ درصد کاربران مورد مطالعه، از طرح غدیر استفاده نموده‌اند و ۱۵ درصد نیز در حین عضویت در طرح از آن استفاده نکرده‌اند؛ از این تعداد، دانشجویان دکترا کمترین (۹/۳ درصد) و اعضای هیات علمی بیشترین درصد (۱۶/۷ درصد) عدم استفاده از طرح را (در حین عضویت در آن) داشته‌اند. مهم‌ترین دلایل عدم استفاده برخی از کاربران از طرح غدیر در حین عضویت در آن، به ترتیب

«جوابگو بودن کتابخانه دانشگاه یا موسسه محل خدمت» (۳۶/۸ درصد)، «دور بودن بسیاری از کتابخانه‌های عضو طرح» (۲۵/۰ درصد)، «اطلاع نداشتن از منابع دیگر کتابخانه‌های عضو» (۱۶/۲ درصد) که ناشی از کمبود فهرستگان‌ها و فهرست‌های مشترک است، و «مشمول طرح نبودن کتابخانه‌های مورد نظر» (۱۴/۷) ذکر شده است. در خصوص میزان استفاده کاربران، یافته‌ها بیانگر آن است که ۹۰/۳ درصد از کاربران مورد مطالعه، حداقل ۱ تا ۲ بار در ماه از خدمات طرح غدیر استفاده کرده‌اند که از این لحاظ، آزمون آماری انجام شده تفاوت معناداری را بین سه گروه کاربران نشان داده است ($P=0/013$)، به طوری که دانشجویان دکترا بالاترین و اعضای هیئت علمی کمترین میزان استفاده را داشته‌اند. بیشترین مواردی که کاربران عضو طرح غدیر از آن استفاده کرده‌اند «امانت گرفتن کتاب» (۸۸/۰ درصد)، «استفاده از پایان‌نامه‌ها» (۴۹/۱ درصد)، و «استفاده از مقالات مجلات» (۴۷/۶ درصد)، و کم‌ترین آن‌ها نیز «استفاده از مواد سمعی و بصری» (۱/۷ درصد) و «اینترنت» (۲/۵ درصد) بوده است.

۹. نتیجه‌گیری

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهند که در مجموع، به طور متوسط حدود ۶۰ درصد از کاربران مستقر در تهران، میزان تاثیر طرح غدیر را از جنبه‌های مختلف در حد «زیاد» و در نتیجه، این طرح را موفق ارزیابی کرده‌اند و میزان رضایت‌مندی آن‌ها از این طرح نیز در حد بالا می‌باشد. البته مشکلات و محدودیت‌هایی را نیز مطرح کرده‌اند که انتظار دارند این مشکلات و محدودیت‌ها برطرف شوند.

با توجه به نتایج گرفته‌شده از این پژوهش، پیشنهادهای زیر برای بهبود هر چه بیشتر طرح غدیر ارائه گردیده‌اند:

۱. تبلیغ و ترویج بیشتر این طرح در میان کاربران و نیز در میان کتابخانه‌ها، مثلاً از طریق رسانه‌های عمومی، نشریات ادواری، انتشار ویژه‌نامه، و...؛
۲. اقدام سریع در خصوص ایجاد فهرستگان‌ها و فهرست‌های مشترک روزآمد و پیوسته از نشریات ادواری در بین کتابخانه‌های عضو؛
۳. گسترش طرح در میان دیگر کتابخانه‌ها، خصوصاً کتابخانه‌های بزرگ؛
۴. تلاش برای بهبود هر چه بیشتر مسائل اداری و مدیریتی طرح و ساده‌کردن قوانین و مقررات؛

۵. تقویت ارتباط بین کتابخانه‌های عضو از طریق برگزاری نشست‌های سالانه به منظور بررسی مسائل و مشکلات؛
۶. در نظر گرفتن راهکارهایی برای جبران هزینه‌های امانت‌دهندگان صرف، به منظور جلب همکاری کتابخانه‌هایی که از این امر نگران هستند؛
۷. تشویق کتابخانه‌ها به غنی‌سازی مجموعه‌های خود، که از پیش‌نیازهای همکاری، داشتن منابعی برای اشتراک است؛
۸. تقویت روحیه تعاون و همکاری به جای روحیه استقلال‌طلبی در میان کتابخانه‌های عضو.

پیشنهاد‌های زیر هم برای پژوهش‌های آینده ارائه می‌گردد:

۱. ارزیابی طرح غدیر از دیدگاه کتابخانه‌های شرکت‌کننده در طرح؛
 ۲. بررسی دیدگاه کتابخانه‌های علوم پزشکی کشور در خصوص اجرای طرح دسترسی مستقیم در میان آن‌ها؛
 ۱. امکان‌سنجی برقراری اشتراک منابع الکترونیکی در میان کتابخانه‌های دانشگاهی کشور؛
 ۲. بررسی هزینه- سودمندی طرح‌های دسترسی مستقیم؛
 ۳. امکان‌سنجی اجرای طرح دسترسی مستقیم در میان کتابخانه‌های عمومی کشور؛
 ۴. انجام پژوهشی مشابه از دیدگاه کاربران دیگر شهرستان‌های عضو طرح غدیر.
- جا دارد کتابخانه‌های کشور ما هر چه بیشتر به این امر مهم توجه کنند و به فکر طراحی و اجرای یک سیستم اشتراک منابع مناسب بین کتابخانه‌های کشور باشند، چرا که امروزه بنا به گفته «سینائی» (۱۳۷۹، ج. ۱، ۱۰۵-۹۷)، «همکاری بین کتابخانه‌ها از امر مطلوب، به امر ناگزیر تبدیل شده است».

۱۰. منابع

- اسحاق‌زاده، سیده بی بی. (۱۳۷۶). امانت بین کتابخانه‌ای. *فصلنامه پیام کتابخانه*، ۷(۴)، ۱۹-۱۴.
- بیرامی طارونی، حمیده، و علیدوستی، سیروس. (۱۳۸۲). *آمار طرح غدیر: عضویت فراگیر کتابخانه‌ها ۸۲-۱۳۸۱*. تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران.

- سینائی، علی. (۱۳۷۹). *مجموعه‌سازی در کتابخانه‌ها*. ویراسته سیمین عارفی. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
- سیوئل، فیلیپ اچ. (۱۳۷۷). *اشتراک منابع: همکاری و هماهنگی در خدمات کتابداری و اطلاع‌رسانی*. ترجمه حسین مختاری معمار. تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران.
- علیدوستی، سیروس. (۱۳۸۰). *اشتراک منابع و همکاری بین کتابخانه‌ها*. تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران.
- نشاط، نرگس. (۱۳۷۹). *نظام‌های همکاری بین کتابخانه‌ای*. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی (سمت).
- نظری، مریم، و علیدوستی، سیروس. (۱۳۷۹). بررسی عملکرد طرح تعمیم خدمات کتابخانه‌های تخصصی به افراد غیر عضو. *فصلنامه علوم اطلاع‌رسانی*، ۱۶(۲ و ۱)، ۸۸-۷۰.
- Allen, G. G. (1989). Reciprocal borrowing: Origins and outcomes. *Australian academic and research libraries*, 20(4): 228-244.
- Anwar, M. A., & Al-Jasem, D. A. (2001). Resource sharing among major libraries of Kuwait. *The electronic library*, 19(4): 225-235.
- Boucher, Virginia. (1984). *Interlibrary loan practices handbook*. Chicago: American Library Association.
- Capital District Library Council (CDLC). (2003). Direct access program. Retrieved February 5, 2004, from http://www.cdlic.org/Programs_And_Services/dap/dap.shtml.
- Colvin, Gloria. (2000). Reciprocal borrowing in Florida's libraries. *Florida librarians*, 43(1), 8-12.
- Creaser, Claire. (2003). *UK Libraries Plus user survey 2003*. Loughborough University, Library & Information Statistics Unit (LISU). Retrieved April 2, 2004, from <http://www.uklibrariesplus.ac.uk/libraries/amusersurv.pdf>.
- Dorner, D. G., and Annear, J. (2000). *The renaissance of library consortium: Implications for New Zealand libraries: A report commissioned by the National library of New Zealand*. Wellington: National library of New Zealand.

- Dougherty, R. M. (1988). A conceptual framework for organizing resource sharing and shared collection development programs. *Journal of academic librarianship*, 14(5): 287- 291.
- Dudley, M., Sawatzky, K., Jacobucci, C., & Polevychok, M. (2002). *A provincial library card for Manitoba: A feasibility study*. Prepared by the Institute of Urban Studies for the Manitoba library consortium, Inc. Retrieved June 9, 2004, from http://www.manitoba.org/mlc/mlc_final_report.pdf.
- Higginbotham, B. B., and Bowdoin, S. (1993). *Access versus assets: A comprehensive guide to resource sharing for academic libraries*. Chicago: American Library Association.
- Hiscoe, Maria. (2001). *RSLP project: consortia borrowing schemes 2000-2001*. Research Support Libraries Programme (RSLP). Retrieved August 12, 2004, from www.m25lib.ac.uk/m25sec/docs/RSLG_access& borrowing.pdf.
- Kabler, A. W. (1980). NLM's medical library resource improvement grant for consortia development: A proposed outline to simplify the application process. *Bulletin of Medical Library Association*, 68(1): 25-32.
- Kent, Allen. (1994). Resource sharing in libraries. In A. Kent, H. Lancour & J. E. Daily (Eds.), *Encyclopedia of library and information science* (Vol.25, pp. 293-307). New York: Marcel dekker.
- Kunda, A. K., and Panda, N. M. (1998). Inevitability of resource sharing among the university libraries in North East India: A pragmatic approach. *Herald of library science*, 37(1-2), 56-69.
- Line, M. B. (1988). Measuring the performance of document supply systems. *Interlending and document supply*, 16(3), 81-88.
- Lynden, F. (1996). Will electronic information finally result in real resource sharing? *Journal of Library Administration*, 24(1/2), 47-72.
- Schaffner, B. L. (2000). Specialized cooperative efforts in collection development: Analysis of three Slavic programs. *Collection Management*, 24(3/4), 263-274.

پی‌نوشت‌ها

1. Direct Access Program (DAP)
 2. Capital District Library Council (CDLC)
 3. Reciprocal borrowing
 4. Direct loan program
 5. Dougherty and Hughes
 6. Richard M. Dougherty
 7. Provincial library card
۸. پروژه «آراس‌ال‌پی» (Research Support Libraries Programme) وابسته به کنسرسیوم ام - ۲۵ است و بنابراین به آن، «طرح دسترسی ام - ۲۵» (M-25 Access Program) نیز می‌گویند.
۹. با توجه به اینکه ۱۵ درصد از پاسخ دهندگان، در حین عضویت در طرح از آن استفاده نمودند لذا نظرات آنها در این آزمون گنجانده نشده است، به عبارتی، آزمون فوق تنها در خصوص کاربرانی اعمال شده است که از طرح استفاده کردند.